

NEKROLÓG - OBITUARY

BÚCSÚ DR. TORMA ISTVÁNTÓL

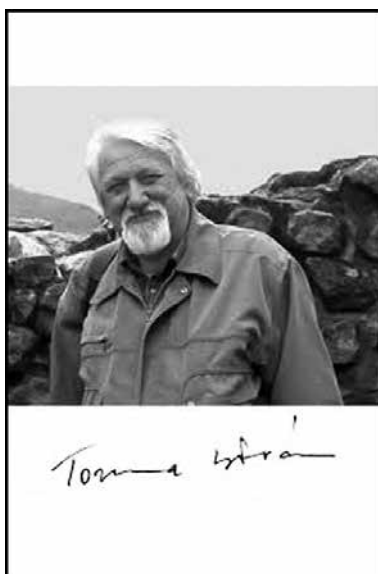
(1940. december 16. – 2018. május 14.)
(Elhangzott 2018. június 8-án az Óbuda-Szalézi urnatemetőben)

A hajdani munkahely, a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete nevében búcsúzom a hirtelen beállt csendben Torma Istvántól. A kinti, zajos élet forgatagából érkeztünk, egyes-bajos dolgaink mellett emlékezetünkben beszélgetések és történetek mocoognak, mondatfoszlányok Pistától, amelyekről nem gondoltuk, hogy az utolsók lesznek, egy fájdalmasan és hirtelen lezárult életpálya mementói.

Torma István súlyos életművet és súlyos tanulságokat hagyott maga után. Akik csak távolabbról ismerték, a szívesen magyarázó, jókedvvel és nagy beleéléssel anekdotázó, életvidám ember alakját idézhetik fel. Azok, akik személyéhez és lelkéhez közelebb jutottak, a széles gesztusok mögött rejlő kesernyés legyintésekre és a mesélő, tréfás szavakat átható mély emberi bölcsességre is emlékezhetnek, ismét más történetek kapcsán pedig az igazáért makacsul küzdő szakember áll előttünk, akinek erkölcsi tartását, szigorú következetességét és a tudomány értékeiért történő kiállását mindannyian tanúsíthatjuk.

A szó nemes értelmében vett hazafi volt, aki a hazát nem szólamokkal és pántlikákkal szolgált, hanem sok munkájával, melynek köszönhetően kivételesen jól ismerte a régi Magyarország soknevű településeit, egykori járásait, tájait és régészeti emlékeit szerte a Kárpát-medencében.

A régészeti topográfiával már egyetemista korában eljegyezte magát, és ez a szövetség a sírig tartott. Egyetemi szakdolgozata a szülőföld, Tolna megye nyugati felének őskori településtörténetéhez kapcsolódott. Az ELTE-n töltött diákévek után 1964-ben az MTA Régészeti Intézetébe került, ahol bekapcsolódott a *Magyarország Régészeti Topográfiája* vállalkozásba, és 1975-ben már a topográfiai munkacsoport vezetője lett, hogy

nyugdíjazásáig, 2003-ig osztályvezetőként irányítsa a Topográfiai Osztályt és az Adattárat. Személyesen az 1970-es évek első felében ismerkedtünk meg: önköltséges erdélyi diákként kaptam munka- és tanulási lehetőséget nála, egyetemisták kis csoportjával az adattár kartonjait rendeztük, a nagy doboztetőkön elrendezett terepbejárás anyagot leltároztuk vagy irodalmi adatgyűjtést végeztünk. Egy kék színű, elegánsnak kevéssé mondható raktárosköpenyben leleteket határozott, utasításokat és tanácsokat adott rajzolóknak, adattárosoknak és persze nekünk is, kollegákkal egyeztetett, írt, szer-

kesztett, folyamatosan ingázva földszinti szobája és az intézet legváltozatosabb helyszínei között, közben történeti földrajzból vizsgáztatott bennünket vagy a területi közigazgatás rejtelméről tartott rögtönzött előadásokat. Az egészből a biztos tárgyi tudás és ügyszeretet mellett az a hihetetlen gyorsaság és lendület nyugozott le, amivel mindezt intézte. Terepen kitűnő látását és az apró cserépdarabkákon bemutatott anyagismeretét csodálhattuk meg a szántás szélén megejtett alkalmi értékelések során. Egy székelyföldi járás régészeti topográfiáját kifejezetten az ő inspirációjára és az általa körvonalazott elvek és módszerek segítségével állítottam össze, és az elkészült munkának a szokásos módon gondos és részletes lektorálását is neki köszönhetem, miként barátságát is későbbi régész életemben.

A *Magyarország Régészeti Topográfiája* sorozat eddig megjelent 11 kötete közül 8 kötődik közvetlenül az ő nevéhez; a hatalmas mennyiségű terepjárás, szerzői és szerkesztői munka mellett kiterjedt adatgyűjtést, bibliográfiai és okleveles kutatást végzett. Munkásságának kiemelten fontos, maradandó részét képezik a késő rézkor és a bronzkor, valamint a környezetrégészet (műve-

lési teraszok, utak, kőbányák) és a földrajzi nevek régészeti vonatkozásai témakörében született tanulmányai is, igényes helytörténeti írásairól (elsősorban Pest és Tolna megye viszonyairól) nem is beszélve.

A Régészeti Intézet meghatározó jelentőségű, vezető munkatársa volt hosszú időn át, Gerevich László, Bökönyi Sándor és Bálint Csanád igazgatósága idején, egyszerűségét és ügyismeretét, körültekintését és gyakorlati tudását számos kényes kérdésben kamatoztathatta az intézet javára.

Az Ásatási Bizottság elnökeként emlékezetes közéleti munkát végzett, higgadt bölcsessége és a régészeti lelőhelyek kimeríthetetlen ismerete hosszú időn át pótolhatatlanná tette ezen a területen is.

Munkájáért többször is magas elismerésben részesült: Akadémiai Díjat, Akadémiai Nívódíjat, Kuzsinszky-díjat (1992), Ránki György-díjat (2000), Schönvisner-díjat (2010) vehetett át, Vác Város Önkormányzata a Pro Urbe Vaciensis elismeréssel, a Váci Múzeum Egyesület a Tragor Ignác Emlékéremmel honorálta munkáját. Mindezeket az elismeréseket örömmel fogadta, azonban szerény, de szókimondó és sallangmentesen lényegre törő természetét inkább az elmaradások és az egyre újabb nehézségek foglalkoztatták, a topográfia előtt tornyosuló akadályok, a hazai

régészet egészének sorsa a változó világban, nem mellékesen pedig a küszködés a fáradtsággal, az öregedéssel és a betegségekkel.

Évek óta bottal járt, elnehezdedt, engedetlenkedő testtel, de még fiatalosan fel-felcsillanó lélekkel, csipkelődő derűre mindig kész mosollyal, egyre jobban átérezve és megértve Arany János *Epilógusát*: „Az életet már megjártam...”. Az Intézet kiköltöztetése a budai várból súlyos törést jelentett számára is, új, ferencvárosi telephelyünket már nem is kívánta felkeresni. Érvelésünket, hogy az Intézet szelleme és élniakarása nem a Várhegyből, és nem is a falakból fakad, végül elfogadta, és abban is sikerült megegyeznünk, hogy az egykori kedves munkatárs, Miklós Zsuzsa emlékére szervezett intézeti konferencián ez év május 15-én előadást tart. Egy nappal előtte hagyott itt bennünket örökre, és nem tudjuk, lelke vajon érzi-e, hogy tartósan hiányzik, és sokat emlegetjük, valahányszor régészeti topográfiáról, örökségvédelmünk ügyes-bajos dolgairól vagy a régi barátságról esik szó. Búcsúzni kényszerülünk, emlékét szeretettel megőrizzük, családjának vigasztalódást kívánunk, hatalmas munkáját, a régészeti topográfiát új körülményeink között folytatni akarjuk.

Kedves Pista, Isten legyen veled!

BENKŐ ELEK